

Ömər Faiq Nemanzadə yaradıcılığında felyeton**Samirə Həsən qızı Quliyeva***fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant,**AMEA Məhəmməd Füzuli adına**Əlyazmalar İnstitutu***E-mail:** samiraguliyeva1@gmail.com**Rəyçilər:** filol.ü.e.d., prof. İ.B. Kazımov,
filol.ü.f.d., dos. İ.M. Məmmədli**Açar sözlər:** Ömər Faiq Nemanzadə, felyeton, mətbuat, ədəbiyyat, “Molla Nəsrəddin” jurnalı**Ключевые слова:** Омар Фаик Неманзаде, фельетоны, пресса, литература, журнал «Молла Насреддин»**Key words:** Omar Faig Nemanzadeh, feletons, press, literature, “Molla Nasraddin” journal

Ömər Faiq Nemanzadə Azərbaycan ədəbiyyatında və mətbuatında özünəməxsus yerə sahib görkəmli şəxsiyyətlərdəndir. Dövrün mövcud problemlərini, çətinliklərini ustalıqla qabardan ədibin əsərləri dərin mənalılıq, üslubu, dilinin sadəliyi ilə seçilir. Ö.F.Nemanzadə xalqın maariflənməsi üçün də böyük işlər görüb, dövrünün görkəmli mütəfəkkirləri ilə birgə bu yolda çiyin-çiyinə vuruşub. Dərin biliyə sahib ədib dövrün problemlərini müxtəlif əsərlərində böyük sənətkarlıqla işıqlandırır.

Qəlbi xalqla döyünən ədib XX əsrin əvvəllərində formalaşan “mollanəsrəddinçilər” cərəyanına qoşulmaqla bu yolun daha da fəal iştirakçılarından birinə çevrilib. Ömər Faiqin bir jurnalist, publisist, ictimai xadim, qüdrətli qələm sahibi kimi yetişməsində “Molla Nəsrəddin” jurnalının mühüm rolu olduğu kimi, bu dərginin fəaliyyətində onun əvəzsiz xidmətləri danılmazdır. “Ö.F.Nemanzadənin “Molla Nəsrəddin”dəki fəaliyyətini tədqiq edən elmi araşdırmalardan bəlli olur ki, jurnalda dərc olunan karikaturaların, şəkillərin bir çoxunun mövzusunun o verib, lüğətlərin, mətnlərin, tapmacaların xeyli hissəsini Mirzə Cəlillə birlikdə hazırlayıb” (2, s. 89).

“Molla Nəsrəddin” jurnalının fəaliyyətində mühüm xidməti olan Ö.F.Nemanzadənin yaradıcılığının böyük hissəsi məhz bu dərgi ilə bağlıdır. Elə jurnalın əsas yazarlarından biri də Ömər Faiq olub. “Molla Nəsrəddin”in təsisçisi və redaktoru Cəlil Məmmədquluzadə ilk nömrədən çiyin-çiyinə çalışdığı silahdaşı Ömər Faiqin xidmətlərini yüksək dəyərləndirib, öz xatirələrində hər zaman onun əməyini xüsusi vurğulayıb. Mirzə Cəlilin ən yaxın köməkçisi Ömər Faiq Nemanzadə haqqında fikirlərini Akif Aşırılı özünün “Azərbaycan mətbuatı tarixi: 1875-1920” kitabında göstərüb: “Yoldaşım Ömər Faiq Nemanzadəni mən birinci dəfə “Şərqi-rus” qəzeti idarəsində gördüm, onunla üns tutdum. “Şərqi-rus” qəzeti mənim üçün iki bəbətdən xoş, qiymətli yadigar oldu. Birinci tərəfi budur ki, möhtərəm ədibimiz Məhəmmədəğa Şəhtaxtılı məni öz qəzetinin idarəsinə cəlb etməklə məni qəzet dünyasına daxil etdi. İkinci tərəfi odur ki, onun varlığı ilə, onun yoldaşlığı ilə “Molla Nəsrəddin” məcmuəsini bina etdim, daha doğrusu, bina etdik” (2, s. 89).

Ö.F.Nemanzadə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mətbuatında geniş yer tutan felyeton janrına müraciət etməklə dövrün problemlərini daha geniş miqyasda təqdim edə bilib. O, xal-

qın milli dirçəlişi, azadlığı, xoş rifahı uğrunda görkəmli maarifpərvər mütəfəkkirlərlə birgə cəsarətlə mübarizə aparıb. Ömər Faiq müxtəlif mövzulu felyetonlarını “Lağlağı”, “Mozalan”, “Dərdmənd”, “Çəhrəçi xala”, “Dəli”, “Çoban”, “Ömər Faiq Nemanzadə”, “Faiq Nemanzadə”, “Heyrani”, “Məşrutəçi” və digər imzalarla qələmə alıb. Onun felyetonlarının hamısında mübarizə ruhu hiss olunmaqdadır. Ədib felyetonlarının mövzusu kimi dövrün ictimai-siyasi, sosial problemlərini, qadın azadlığını, avamlığı, dini geriliyi, dövlətçiliyi, xalqın milli azadlıq istəyini və s. təqdim edib.

Ədibin felyetonlarının demək olar ki, hamısı “Molla Nəsrəddin”də dərc edilib. O, “Bilməli xəbərlər”, “Cavablar”, “Fatma xala”, “Xortdana məktub”, “Məktub”, “Məktəb”, “Qorxuram”, “Axır çərşənbə”, “Sirkə”, “Nə deyim” və digər felyetonlarını qadın azadlığı, təhsilsizlik, cahillik, dini gerilik, sinfi ziddiyyət kimi ictimai-sosial mövzularda yazıb. Onun “Molla Nəsrəddin”də dərc etdirdiyi bu felyetonları məzmunu, mövzu genişliyi ilə seçilir, dərin mənalılıqlı ilə insanları düşünməyə vadar edir.

Ədibin yaradıcılığında mühüm yer tutan mövzulardan biri təhsilsizlik və onun nəticəsində yaranan cahillik, avamlıq problemidir. Dövrünün bir sıra görkəmli yazarları kimi Ömər Faiq də insanların təhsil alması tərəfdarı olub və bu istiqamətdə yaradılan bütün maneələri qınayıb. Qələmə aldığı felyetonlarında o, təhsil problemini ustalıqla qabardıb. Onun “Molla Nəsrəddin”in 1907-ci il 6 yanvar tarixli sayında dərc etdirdiyi “Məktəb” felyetonu da bu siyahıda mühüm yer tutur.

Felyetonda oğlunu məktəbə oxumağa qoyan, lakin sonradan başına gələnlərin məhz onun təhsil alması ilə əlaqələndirən atanın mollaya şikayətindən bəhs edilir. “Molla dayı! İndi evim yıxılıb, qapım çırpılıb, gözəl, ağıllı oğlan dəli olub. Mən ağılsız baxdım onun-bunun sözünə, biçarəciyi qoydum şkolaya” (1, s. 262) – deməklə ədib burada bir məsələni də qabardıb. O, əsrin əvvəllərində insanların başqalarının əməllərinə baxıb cəmiyyətə uymaq düşüncəsi ilə hərəkət etdiklərini ustalıqla göstərib. Felyetonun qəhrəmanının övladını öz istəyi ilə deyil, ətraf-dakılarla ayaqlaşmaq düşüncəsiylə məktəbə göndərdiyini, sonradan bu addımı atdığı üçün peşmançılıq çekdiyini göstərən Nemanzadə onun əslində nadanlıqdan, avamlıqdan əziyyət çəkənlər sırasında olduğunu böyük ustalıqla təqdim edib – “Bilirsənmi necə dəli olub? Bax, gəlir dinməz-söyləməz oturur, açır kitabı, mırt-mırt deyə-deyə durur. Əgər Allahdan qorxmayıb çörək verməsən, istəməyəcək. Nə qədər deyirəm oğul, bir çıx küçəyə oyna, könlün açılsın, heç deyəsən bununla deyilsən, elə mırt, mırt, mırt...” (1, s. 262).

Avamlıq nümunəsi kimi təqdim olunan atanın “Allah baisin evin yıxsın ki, mənim evimi yıxdı, uşaqcığım xarab oldu” deyərək üsyan etməsinin əslində onun təhsil almaq sevdasından uzaq olmasının, uşağını məktəbə göndərən biri kimi “başı yuxarı” gəzmək istəyindən irəli gəl-di-yi ortaya çıxır. Lakin həmin dövr cəmiyyətinin ən böyük problemlərindən olan avamlıq bu dəfə də təhsildən üstün olur. İşə qarışan ana çarəni həmin dövrün “insanların əsas yardımçısı” hesab edilən mollaya üz tutmaqda görür – “Neyləyək, dünən arvad gedib Çənbərəkəndə mollaya baxdırıb, zahm oğlu elə deyəsən yanında, deyib ki, ay arvad, sənin oğluna cadu eləyiblər” (1, səh.262). Övladlarının “cadu olunduğunu” öyrənən ata-ana isə molların tapşırıqlarına qəti şəkildə əməl etməyə başlayır və həll yolunu da məhz bunda görürlər – “Bir neçə dualar yazıb verib və tapşırıb ki, hər həftədə bir dəfə gəl ona dua yazım apar, əgər sağalmasa bir-iki aydan sonra apar Nuxaya “Babaratma” pirinə: nə cür dəli olsa, orda sağalar” (1, s. 263). Göründüyü kimi, əksər insnalar kimi bu felyetonun qəhrəmanı da molla tərəfdarı çıxır və cahilliyi yayan bu cür molların dediyi hər bir əməli yerinə yetirməyə həvəslidirlər. Hətta molların uşağı məktəbdən uzaq tutmaq tapşırığına da dərhal əməl etməyə hazır olan ata “...deyirəm ki, getmə o xarabaya, qulaq asmır” deyərək şikayətlənməsi ilə təhsil almaq istəyən gənclərə

yaşadıqları cəmiyyətlə yanaşı, ən yaxınları, doğmaları tərəfindən də maneələr yaradıldığının bir nümunəsi olaraq təqdim edilib.

Ömər Faiqin “Dərdmənd” təxəllüsü ilə qələmə aldığı və təhsil probleminin ustalıqla qabardıldığı felyeton onun yaradıcılığının ən təsirli nümunələrindəndir.

Ədibin avamlıq mövzusunun davamı olaraq inanclarla bağlı qələmə aldığı bir felyetona da nəzər salaıq. “Dərdmənd” təxəllüsü ilə “Molla Nəsrəddin”in 31 mart 1907-ci il tarixli sayında dərc etdirdiyi “Sirkə” felyetonunda ədib inancların xalqımızın həyatında necə “önəmli” yer tutmasını ustalıqla gülüş hədəfinə çevirir. O, dini geriliyin də sadə insanların düşüncə tərzinə mənfi təsir etdiyini, onların yaşamlarını məhz bu inanclara uyğun qurduqlarını göstərir – “Rəhmətlik nənəmin bir ağ xoruzu var idi...Çünki bu xoruz xoruzların seyidi idi. Hansı evdə o olsa o evə cin gəlməz, bəla enməz, həmişə təhnə-tabaqda bərəkət olar” (1, səh.264). Əsərin davamında bədbəxt hadisə nəticəsində yıxılaraq ölən bu xoruzun başına gələnlərin nənənin bağa bir küpə sirkə qoyması ilə əlaqələndirilməsi və bir ailənin dağılması felyetonun mövzusuna dərin mənə qatır.

Ö.F.Nemanzadənin dini gerilik haqqında qələmə aldığı “Xortdana Məktub” felyetonu da onun bu mövzunu açıqlığı ilə oxuculara təqdim etdiyi əsərlərdəndir. “Sirkə” felyetonunun davamı olaraq qələmə alınan bu yazıda dini geriliyin, inancların bir ailənin məhvinə səbəb olmasından, qadınların azadlıqlarının, hüquqlarının pozulmasından bəhs olunur. Burada bağa sirkə qoyulduğunu pis əlamət hesab edib arvadını boşayan əsərin qəhrəmanının peşmançılığı və öz səhvini düzəltməyə çalışması göstərilir. Lakin o, yenə də avamlığa üz tutur. “Qohum-qardaş, mollalar yığılıb dedilər ki, bu sənə Övrət ola bilməz və kəbin dübarə düşməz. Vay, vay! Bəs, neyləmək? Dedilər: gərək zövcü-axər olsun, yeni bir neçə günlüyə övrəti verməli özgə ərə, sonra o boşansın, onda sən ala bilərsən” (1, s. 265) – deyən Ömər Faiq dini geriliyin insanların beyninə həkk olduğunu incə məqamlarla göstərir.

Felyetonun sonunda ədib dövrünün daha bir böyük problemini qabardıb. Bir qadının hüququnun necə pozulması bütün çılpalığı ilə burada əks olunub. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan qadınının öz azadlığı uğrunda mübarizə aparmaq üçün heç bir imkanının olmaması, avam cəmiyyətin təzyiqi nəticəsində hüququnun pozulması ilə barışıb bu cür yaşamağa davam etmək məcburiyyətində qalması ürək yangısı ilə təqdim olunub.

Ö.F.Nemanzadə “Dəli” təxəllüsü ilə dərc edilən “Nə deyim” felyetonunda dini geriliyi, cahilliyi çox gözəl nümunələrlə təqdim edib. O, əsərdə müsəlmanların xürafətçılığa gətirib çıxaran bəzi adət ənənələrinə başqa millətlərin mənəli sualları ilə etirazını bildirir – “...tanışlarımdan bir nəfər rus yanıma kəsib soruşur ki, “Sizin müsəlmanlar bu gün niyə bu qədər başlarına vururlar? Yoxsa bunlar iranlılardır ki, vətənlərinin halına ağlayırlar?”” (1, s. 292).

Yazarın “Təşəkkür” adlı felyetonu da dini gerilik, avamlıq mövzusunda. Dini geriliyin əsarətində olan cəmiyyətdə şəriət qaydaları ilə yaşayan insanların təzyiqi qarşısında çarəsiz qalan qadınların əksəriyyətinin istəmədikləri halda da hicab taxmaq məcburiyyətində qaldıqları burada incəliklə ifadə edilib – “İndiki islam üləması arasında münaziəli, şəkli bəhslərdən biri də hicab məsələsidir” (1, s. 298).

Dini geriliyin aradan qaldırılması, qadınların hüquqlarının bərpası istiqamətində hər zaman mübarizə aparan Nemanzadə felyetonda yazdığı fikirlərlə bu yolda növbəti addımı atıb. O, bu böyük problemin həllinin üç-beş adamla deyil, çox sayda elm adamı, maarifçinin birgə bacaracağını diqqətə çatdırıb – “...Bu məsələnin bir kərə qət olunub qurtulmasını hər sahibimaarif kimi məndə arzu edərdim. Lakin bunun üçün “cəsarətli”, elmi, nüfuzlu bir fazilin vücudu lazımdır” (1, s. 298).

Azərbaycan mətbuatı tarixində silinməz izlər buraxmış “Molla Nəsrəddin” jurnalının səhi-

fələrində dərc olunan bir çox yazılar insanları dini gerilikdən, cahillikdən çəkəndirmək dünyəvilikə doğru irəliləmək üçün mühüm yazılardır. Lakin XX əsrin əvvəllərində mövcud olmuş cəmiyyət və bəzi geridüşüncəli insanlar dərgidə yer alan bu cür yazılara qarşı əməlli-başlı “silahlanaraq” etiraz edir, jurnalı guya insanları dindən, şəriətdən uzaqlaşdırmağa cəhddə ittiham edirdilər. Ö.F.Nemanzadənin müəllifi olduğu “Bir neçə günlüyə” felyetonu da bu cür tənqidlərə məruz qalan yazılardandır.

Ədib bu felyetonda jurnalın əvvəlki saylarında işıq üzü görmüş məqalələrdə qeyd olunan “müsəlmanların vəhşi adətləri”ni oxuyan “qeyrətli, namuslu və vicdanlı müsəlmanların dərgini və müəllifləri dəstəkləyəcəklərinə ümid bəslədiyini vurğulayıb. Lakin sonrada qarşılaşdıqları “etirazlar” ilə bütün xəyalları puç olduğunu diqqətə çatdıran Ömər Faiq “Molla Nəsrəddin şəriəti istehza edir” deyən bəzi saqqalları qırmızı və beyinləri sarı müsəlmanları qınaq obyektinə çevirir.

“Bizim sözüümüz məhz insaf əhlinədir. Qoy insaf sahibləri qulaq assınlar. Biz bunu demirik ki və yenə deyirik ki, övrəti üç tələqdan sonra özgə kişiyyə “bir neçə günlüyə” ərə vermək və Naxçıvanda Hacı Zeynal kimi və Nuxada dərdimənd kimi gedib övrəti təzə ərindən yalvarıb boşatmaq və evə gətirmək vəhşi, gülməli, qeyrət və namusdan bir mərə uzaq və şəriətdən kənar bir işdir” (1, s. 275) – bununla ədib insanların cahilliyini göstərir, dini geriliyin əsarətində qalan kişilərin öz əməllərinə şəriət qaydaları donu geyindirməyə çalışdıqlarını ustalıqla təqdim edib. O, insafli insanlara səslənərək bu cür vəhşi adətlərə qarşı birgə mübarizə aparmağa çağırır, ailələrindəki qadınları “şəriət qurbanı” etməyə deyil, onlara sahib çıxmağa çağırır.

“Biz Molla Nəsrəddinik. Bizim peşəmiz vəhşi adətlərə gülməkdir, bizim xidmətimiz ilan-qurbağaya satmaqdır” (1, s. 276) deməklə, Nemanzadə dərginin və silahdaşlarının bu yoldan vaz keçməyəcəklərini, bütün maneələrə baxmayaraq, sonradan ədalətsizlik, cahillik, qadın hüquqsuzluğuna qarşı birgə, əzmlə mübarizə aparacaqlarını bir daha “qırmızı saqqallıların”, “sarıbeyinlilərin” nəzərinə çatdırıb.

“Molla Nəsrəddin” jurnalının 26-27-ci nömrələrində Ömər Faiqin müəllifi olduğu və “Lağlağı” təxəllüsü ilə dərc edilən “Fatma Xala” felyetonunda qadın azadlığı mövzusunda bəhs edilib.

Felyeton belə başlayır: “Dünyada çox arvadların başmaqları düşüb, gah at üstə gedən vaxt gah arabadan ya faytondan, gah dəmir yol ilə gedəndə. Mənim bir dostum var, nağıl edir ki, bir neçə il bundan qabaq övrətlə Xorasana gedən vaxt övrətinin başmaqları otuz dörd dəfə faytondan düşdü, iyirmi bir dəfə dəmiryolda gedən zaman pilləkənləri enib-çıxanda düşdü və yüz qırx altı dəfə İranda at yolu ilə gedəndə düşdü” (1, s. 256). Ədib burada çox ciddi məsələyə toxunub. O, diqqəti qadınların hüquqlarının pozulması ilə yanaşı, onların lağlağı obyektinə çevrilməsinə yönəlib. Bir qadının həyat yoldaşı tərəfindən gülüş hədəfinə çevrilməsini ustalıqla təqdim edib. “İndi də hamam dostum deyir ki, birisi Xorasan səfərinin adını çəkən kimi övrətimin “A kişi, qoyma, başmağım düşdü” çıxırtısı düşər yadıma” fikrini ortaya atmaqla o, bəzən qadınların özləri bilmədən də bu hüquqsuzluğun, lağlağının mərkəzində yer almalarına şərait yaratdıqlarını qeyd edib.

Həmin felyetonda təqdim edilən qadınların evdən çölə çıxmasına qarşı olan, onların yalnız ev işləri görməli olduqlarını dəstəkləyən kənd sakinlərinin söhbəti də xüsusi ustalıqla göstərilir – “Arvad nədi, həyətdən küçəyə çıxdı nədi, hələ bir para binamus müsəlmanlar övrələrini yanlarına salıb aparırlar qohum-qardaş evinə” (1, s. 258).

Qadın azadlığı mövzusu ilə mətbuatda çıxışını davam etdirən Ö.F.Nemanzadə “Bir Arvadın Cavabı” felyetonunda “Molla Nəsrəddin” jurnalında dərc edilən qadınlarla bağlı yazılara bir qadının etirazı ilə diqqətə çatdırıb. Felyeton qadının jurnalı müraciət edərək məktubunun

dərcini xahiş etməsilə ilə başlayır. Hüquqsuzluqdan, azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasından təngə gəlmiş qadın redaksiyaya müraciətində jurnalın müxtəlif nömrələrində qadınlara qarşı yazılar dərc edildiyini söyləyir. O, qadının “24-cü nömrənizdə yazırsınız ki, arvadlar pul hesabı bilmirlər”, “25-ci nömrədə arvadların saqqız çeynəməyinə lağ eləyirsiniz”, “26-cı nömrədə arvadların başmağına lağ edirsiniz” kimi etirazlarını təqdim etməklə dövrünün bir sıra problemlərini qabardıb. “Cəhrəçi xala” təxəllüsü ilə yazılan felyetonda ədib qadın azadlığı probleminə qarşı bir qadının dili ilə etirazını uğurlu şəkildə bilirib.

Yaradıcılığında qadın azadlığı mövzusunda geniş yer ayıran Ömər Faiqin “Molla Nəsrəddin”in 26 may 1907-ci il tarixli sayında dərc etdirdiyi “Məktub” felyetonu qadınların jurnala müraciəti kimi yazılıb. Əslində isə burada o, qadınların hüquqlarının bərpası məsələsini qabardan jurnala avam insanların etirazını kinayə ilə pisləyir.

Müraciətdə qadınların adından verilən “Sən deyirsən ki, biz müsəlman arvadları da gərək üzüaçıq gözək və bu iş guya xilafı-şər deyil. Sözüünü qüvvətləndirmək üçün Qurandan da ayələr gətirib deyirsən ki, hansı alim üz açmağı Quranın hökmü ilə haram bilirsə buyursun, cavab verməyə hazırıq... Mollalar həmişə bizə söylədiyi hədislərdir və o hədislərdə də yazılıbdır ki, naməhrəmə görünən və üzüaçıq gözən arvadlar o dünyada cəhənnəm oduna yanacaqlar və üzlərinə cəhənnəm damğası basılacaqdır” (1, s. 266) fikri əslində dərgidə yer alan yazılara avam cəmiyyətin etirazını əks etdirir. Bu qeyd olunanlar ilə bəzi qadınların özləri də bilmədən yaşadıkları dövrün qaydalarına, cəmiyyətə uyğunlaşaraq “ətrafdakılar nə deyər” düşüncəsini təmsil etməyə başladıkları da görünür.

Felyetonda yer alan “Sən bilmirsən ki, bizim üzüaçıq gözəməyimizə şəriət yol versə də kişilər yol vermir. Mən tək ərlərimizi demirəm, hamı müsəlmanları deyirəm...” (1, s. 267) fikri isə bir daha qadınların söz demək haqqının olmadığını, kişilərin qadınlarla istədikləri kimi rəftar etmələri və burada yenə də cəmiyyət amilinin rol oynaması təsdiqini tapır.

Ədib “Sən elə şəriətdən danışarsan, şəriət deyil bizi bu günə salan, avam müsəlmanlardır” deməklə qadınların da əslində bu vəziyyətə etiraz etdiklərini, lakin səslərini avam cəmiyyətə çatdırma bilmədiklərini sənətkarlıqla təqdim edib. “Nə olar ki, molla kişisən, bu müsəlman qardaşlara bir öyüd-nəsihət verəsən ki, bizləri rahat qoysunlar!...” (1, s. 267) – bu fikri Ömər Faiq və “Molla Nəsrəddin” adından kişilərin avamlıqda, şəriət pərdəsi arxasında gizlənərək törətdikləri əməllərdən vaz keçmələrinə edilmiş mühüm və təsirli çağırış kimi dəyərləndirmək olar.

Ö.F.Nemanzadənin qadın azadlığı mövzusunda qələmə aldığı digər felyetonlar da sənətkarlıq baxımından yüksək yerlərdə durur. “Hicab məsələsi və cavabımız”, “Cəhrəçi xala”, “Xanpəri bacıya cavab” və digər felyetonlarda XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan qadınlarının azadlığının, təhsil almaq imkanının məhdudlaşdırılması, ətraf aləmdən, ictimai həyatdan təcrid edilməsi, qızların dünyəvi təlim-tərbiyəsinə maneələr yaradılması və bu kimi digər mühüm problemləri əsas tənqid hədəflərindən birinə çevirərək satirik üsulla oxucunun diqqətinə çatdırıb.

Ömər Faiq Nemanzadə sadəcan mövzularla yanaşı, milli adət ənənələrin qorunmasına da önəm verib. Vaxt keçdikcə xalqımızın öz adətlərini unudaraq “avropalaşmaq” arzusuna düşməsi ədibi kədərləndirdiyindən o, yaradıcılığında bu məsələyə də yer ayırıb. Onun “Dərd-mənd” təxəllüsü ilə “Molla Nəsrəddin”də dərc etdirdiyi “Axır Çərşənbə” adlı felyetonu bu qəbildəndir. Əsərin ilk cümləsi olan “Köhnə günə gün çatmaz, çalasan günü günə” ifadəsi yazının cəmiyyətə çatdırmaq istədiyi fikirləri aşkar şəkildə göstərir – “...Hanı o keçən günlər? Bir vaxt var idi, Allah ölənlerinizə rəhmət eləsin, axır çərşənbə günü rəhmətlik xan, torpağı sanı yaşayasınız, əlində tənbəki çubuğu, papaq əyri, çıxardı güllüyə, hamı camaat, ağsaqqal, qara-

saqqal dövrhadövr əyləşərdilər,..” (1, s. 263). Göründüyü kimi, Ömər Faiq burada xalqımızın milli bayramı olan Novruz bayramının ənənələrindən bəhs edir. İnsanların qədim adətlərimizə artıq əvvəlki kimi yanaşmadıqlarını təəssüf hissi ilə qeyd edir – “Cavanlar çıxıb güləşərdilər, boğuşardılar, ta axşama kimi. Axşam olanda hamının kefi kök dağılıb gedərdik. Bax bayram belə olar” (1, s. 263).

Göründüyü kimi, milli mətbuatımızda özünəməxsus yer tutan Ömər Faiq Nemanzadə güclü satirik üslubda yazdığı felyetonlarında mövcud problemləri ustalıqla qabardıb, insanları avamlıqdan, cahillikdən əl çəkib müasir düşüncə ilə azad şəkildə yaşamağa çağırıb. Bu yolda çoxsaylı maneələrlə qarşılaşan ədib yenə də maarifpərvər silahdaşları ilə birgə mübarizəsinin davam etdirib, çətinliklərə məhəl qoymadan həm qələmə aldığı əsərləri ilə, həm də bu mübarizəsi ilə təhsilli, ədalətli, avamlıqdan kənar cəmiyyətin qurulmasında müstəsna rol oynayıb.

Məqalənin aktuallığı. Ömər Faiqin felyetonları bütün dövrlərə xas olan xüsusiyyətləri özündə birləşdir. Biz də məqalədə bu istiqamətdə bir çox məsələləri araşdırmağa cəlb etmişik ki, bunlar da birbaşa olaraq məqalənin aktuallığını təmin edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə Ömər Faiq Nemanzadənin felyetonları yenidən əhatəli şəkildə araşdırılmış, nümunələr əsasında təqdim olunmuşdur.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ədəbiyyat

1. Ö.F.Nemanzadə. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 350 s.
2. Aşırlı A. Azərbaycan mətbuatı tarixi (1875-1920). Bakı: Elm və təhsil, 2009, 296 s.

С.Г. Гулиева

Жанр фельетона в творчестве Омара Фаика Неманзаде

Резюме

В статье повествуется о месте жанра фельетона в творчестве Омара Фаика Неманзаде, являющегося одним из выдающихся деятелей азербайджанской литературы и печати. Здесь рассмотрены проблемы, возникшие вследствие общественно-политической и социальной ситуации, сложившейся в Азербайджане в начале XX века. В своих фельетонах “Bilməli xəbərlər”, “Cavablar”, “Fatma xala”, “Xortdana məktub”, “Məktub”, “Məktəb”, “Qorxuram”, “Axır çərşənbə”, “Sirkə”, “Nə deyim” и т.д. классик откровенно говорит о таких социальных проблемах, как свобода женщины, необразованность, невежество, религиозная отсталость и классовые противоречия. В статье повествуется об острой сатире Омара Фаика Неманзаде, умело описывающего в своих фельетонах существующие проблемы и призывающего людей отказаться от невежества, научиться мыслить современно и жить свободно.

S.H. Guliyeva**Feletons in the creation of Omar Faig Nemanzadeh****Summary**

The article is discusses the place of the feletons in the creation of Omar Faig Nemanzadeh, one of the prominent personalities who has a special place in Azerbaijani literature and press. The problems arising from the socio-political and social situation prevailing in Azerbaijan in the early twentieth century are considered here. He presented to the reader such social issues as women's freedom, illiteracy, ignorance, religious backwardness, and class conflict in all their nakedness in his “Bilməli xəbərlər”, “Cavablar”, “Fatma xala”, “Xortdana məktub”, “Məktub”, “Məktəb”, “Qorxuram”, “Axır çərşənbə”, “Sirkə”, “Nə deyim” and other feuilletons. The article focuses on how Omar Faik Nemanzadeh skillfully exaggerates the existing problems in his strong satirical feuilletons, urging people to give up ignorance and live freely with modern thinking.

Redaksiyaya daxil olub: 20.11.2020